

Булгакова О.Ю.

Психологічний аспект соціальної взаємодії

*Булгакова Олена Юріївна, кандидат психологічних наук,
доцент кафедри соціальної роботи та кадрового менеджменту
Одеський національний політехнічний університет, м. Одеса, Україна*

Анотація. Структура соціальної взаємодії розглядається з врахуванням відношення функціональної залежності елементів в її складі, відбитої у відповідній дефініції. Наголос на ознаці взаємності та відношеннях функціональної залежності діячів у взаємодії вказує на важливість виникнення спільної психологічної основи, у межах якої відбувається функціональне поєднання соціальних ролей, завдяки якому змінюються індивідуальні ролі кожного з діячів і виникає система «Ми-соціальна роль», зв'язана із завданням, що виконується. Доводиться, що основною системною ознакою у структурі соціальної взаємодії є функціональні відношення у системі «роль – особистість». Можливими варіантами вирішення діалектичного протиріччя у зазначеній системі є наголос на підпорядкуванні взаємодії нормативним приписам ролі, особливостям власної особистості або конструктивному залученні особистісних та інтелектуальних властивостей діячів для виконання спільного завдання.

Ключові слова: соціальна взаємодія, дефініція соціальної взаємодії, структурні елементи соціальної взаємодії, роль, особистість

Взаємодія, трактується як «обмін діями», в якому вбачають: а) спонуку (первинні стимул-реакції до спілкування), уточнення ситуації, безпосередню дію, завершення (Дж. Мід); б) суб'єктивний сенс дій, установку на дії інших і дій у відповідь (М. Вебер); в) складну систему обмінів діями, що складається із способів урівноваження винагород і витрат (Дж. Рітцер); г) міжособистісні взаємодії, що утворюються одиничними діями, в яких розрізняють такі елементи, як діяч, об'єкт дії, норми організації взаємодії, цінності учасників, ситуація дії (Т. Парсонс); д) контакти – просторовий, психічний (взаємна зацікавленість), прагнення отримати реакцію у відповідь з боку партнера, реалізація соціальних стосунків за допомогою системи взаємозалежних дій (Я. Щепанський); е) явища, що належать до сфери емоцій (солідарність, зняття напруги, створення напруженості, незгода), сфера постановки/рішення проблем (прохання про інформацію, висловлення думки тощо (Р. Бейлз); ж) обмін поведінковими реакціями в ситуації, результаті як сумі винагород і витрат, пов'язаних з обміном діями, їх контролю (Дж. Хоманс); з) соціальну ситуацію (офіційні події, формальні контакти на роботі і у сфері обслуговування, конфлікти, переговори, дискусії, взаємодія з близькими людьми і випадкові епізодичні зустрічі із знайомими), до якої відносяться такі ознаки, як люди, місце, час, характер дії (М. Аргайл).

Структура соціальної взаємодії має бути визначена з урахуванням такої ознаки структури, як внутрішня форми організації системи, що забезпечує взаємозв'язки між її елементами [2, 4, 8]. Якщо розглядати такі взаємозв'язки у розрізі поняття «функціональні відношення», що вказує на відношення функціональної залежності, то ми необхідним чином доходимо висновку про те, що кожний елемент у складі структури має ті чи інші функціональні зв'язки з іншими. Якщо до цих міркувань додати думку про прямі зв'язки (зв'язки першого порядку) та зв'язки, опосередковані існуванням додаткових (вторинних) елементів, то така структура постає як певне ієрархічне утворення, в якому кожний з елементів за певних умов може розглядатись як окрема структура зі своєю власною будовою.

Поняття структури вже з самого початку містить ознаки аналітичності, яка передбачає певне дроблення того, що вивчається, на складові. Вихідним моментом аналітичного розкладання цілого на структурні складові

є наявність деякого вихідного знання, що містить вказівки стосовно вже відомих ознак предмету, що вивчається. Таким знанням є дефініція поняття, в якому вказівка на найближчий рід містить ознаки і, отже, структуру, що притаманні явищам, які об'єднані спільним поняттям [3].

Зазначене може бути пояснено на прикладі поняття «соціальна взаємодія», найближчим родом якого є поняття «взаємодія» («Соціальна взаємодія є взаємодія, яка характеризується ...»). Отже структура соціальної взаємодії містить такі складові, які мають всі взаємодії – як найменше двох суб'єктів (S – S).

Якщо припустити, що подальше структурування схеми «S – S» можливе шляхом визначення найближчого роду для поняття «суб'єкт» або його видових ознак, то сам процес використання цих ознак перетворюється на процес теоретичного визначення структури. Наприклад, «суб'єкт – носій діяльності і пізнання». Залишається, однак, без відповіді питання про те, наскільки отримана структура відповідає дійсності.

Відповідаючи на питання про функцію соціальної взаємодії, можна зробити висновок про її призначення, а також про її найбільш загальні складові, які уможливають її здійснення. Ці узагальнення представлені у наступній нашій дефініції: соціальна взаємодія є взаємодією Я-суб'єктів та їх перетворення на Ми-суб'єкт у межах завдання, регламентованого соціально-рольовими відносинами соціального інституту та відносин між соціальними інститутами.

У наведеній дефініції особливо підкреслюється ознака взаємності, яка власне і перетворює активність незалежних суб'єктів (Я-суб'єктів) на спільну, взаємозалежну активність з відповідними відношеннями функціональної залежності (Ми-суб'єкт).

Ознака взаємності активності за своєю природою належить до сфери суб'єктивного, психологічного. Об'єктивно зміст соціальної взаємодії визначено соціальними правилами та приписами, які регламентують зміст того чи іншого завдання відповідно функціональному змісту того чи іншого соціального інституту, члени якого виконують наказані їм функції та ролі. Регламентація функцій та повноважень, які належать до змісту тієї чи іншої ролі (наприклад, директор організує, забезпечує, здійснює тощо; він має право і т. ін.), вже з самого початку вказує на перелік потенційних змістовних функціональних залежностей, які у своїй сукупно-

сті утворюють континуум соціальних, змістовно визначених природою діяльності соціального інституту.

Із наведеного випливає, що згадана вище загальна схема соціальної взаємодії «S1 – S2» може бути деталізована за допомогою посилання на ознаку соціально-рольових відносин, завдяки якій ця схема отримує «рольову» ознаку, завдяки якій суб'єкт із «носія діяльності та пізнання» перетворюється на «носія соціальної ролі», а соціальна взаємодія – на взаємодію соціальних ролей.

Однак, враховуючи ознаку взаємності як найбільш загальної ознаки взаємодії, ми маємо зосередити нашу увагу на процесі виникнення деякої спільної психологічної (особистісної, міжособистісної) основи, у межах якої відбувається функціональне поєднання соціальних ролей і виникає система «Ми-соціальна роль», зв'язана із завданням, що виконується.

Слід зазначити, що функціональне поєднання дій суб'єктів у системі «S1 – S2» не регламентується ніякими посадовими інструкціями. Це означає, що воно повністю залежить «доброї волі» діячів, яка базується на їхніх особистісних властивостях, професійних установках як суб'єктів соціальної взаємодії. У даному випадку можна припускати можливість наступних співвідношень установок учасників: а) обидва діячі прагнуть до функціонального поєднання дій; б) один прагне, а інший уникає поєднання; в) обоє уникають поєднання функціональних дій.

У цьому зв'язку виникають питання про психологічні передумови прагнення або уникнення функціонального поєднання дій. Якщо розглядати соціальну взаємодію як взаємодію Я-суб'єктів у складі Ми-суб'єкту у межах соціально-рольового завдання за ознаками суб'єктної гомогенності, проактивної поетапної динамічності, функціональної конкретизації кожного етапу, то нашу увагу слід зосередити на процесі (процесах) переходу кожного із учасників взаємодії на позиції іншого. Оскільки такий перехід можливий лише за умов ідентифікації себе з іншим, то міра ототожнення себе з іншим є мірою потенційної успішності психологічного поєднання учасників в інтерактивному Ми-суб'єкті. Значення ідентифікації для поєднання суб'єктів полягає, на наш погляд, у тому, що емоційний зв'язок забезпечує у певній мірі прийняття мети і цінностей іншого.

Звертання до поняття ідентифікації у наших міркуваннях про структуру соціальної взаємодії дає можливість вказати на наступні психологічні ознаки: а) спостерігач відносить себе до того ж статусу, що і спостережувана людина [16]; б) суб'єкт копіює зовнішні форми поведінки об'єкту, думки, почуття і дії іншої особи [10]; в) суб'єктом бачить іншу людину як продовження себе самого, переносить себе в обставини іншої людини, засвоює її особистісні смисли [12].

Згідно із наведеними міркуваннями, до тлумачення суб'єкта як носія соціальної ролі слід додати ознаку «ідентифікація», завдяки якій суб'єкт з'являється як «носії соціальної ролі, здатний до ідентифікації себе з іншим».

Розглядаючи ознаки явища, які наводяться в його дефініції як певні структурні елементи, ми можемо використати їх у подальшій деталізації структури досліджуваного явища. З огляду на змістовні ознаки по-

няття «ідентифікація» у суб'єкті ми виявляємо такі ознаки, як ототожнення себе із статусом іншого учасника; копіювання форм поведінки; засвоєння особистісних смислів іншого учасника.

З урахуванням ознак поняття «роль (соціальна роль)» зміст поняття «суб'єкт» отримує такі ознаки, як права і обов'язки, нагорода за виконання ролі, соціальні установки, цінності і дії. Відтак, суб'єкт у цілому постає як носій: а) прав і обов'язків, що очікує нагороди за їх дотримання та виконання, соціальних установок, цінностей і дії; б) здатності до ототожнення себе із статусом іншого, наслідування його особистісних проявів у тому числі і до засвоєння його особистісних смислів

Розгляд питання про структуру соціальної взаємодії із використанням ознак, які містяться у понятті «роль», потребує більш детального знайомства із переліком поглядів, що існують у фаховій літературі. Так, у понятті ролі (Дж. Мід, Р. Лінтон) вказується на такі її ознаки, як: а) соціальна позиція, що є визначальною у поведінці; зразок дій, очікуваних від індивіда (Д. Ньюстром, К. Девіс); б) соціальна функція особистості; спосіб поведінки людей, залежний від їх статусу або позиції в суспільстві, в системі міжособистісних взаємовідносин [2, 6, 13, 14]; в) нормативно заданий або колективно схвалюваний зразок поведінки особи в групі [5]; г) набір норм, що визначають, як повинні поводитися люди, що займають певне соціальне положення [7]; д) модель поведінки, що містить певні права, зобов'язання і обов'язки [8].

Як бачимо, більшість тлумачень поняття ролі вказує на такі її ознаки, як зразкова нормативність, яка вже з самого початку свідчить про певні найбільш суттєві схеми поведінки, що у своїй сукупності і є змістом ролі.

Якщо розглядати поняття ролі у контексті соціальної взаємодії, то необхідно звернути увагу на те, що ознака взаємності є тією самою умовою, яка у певному сенсі змінює саму роль. Інакше кажучи, ролі у складі Ми-суб'єкта мають бути гомогенними, що передбачає можливість окремим діячам відчувати себе не тільки причетними до певної справи, але й переживати стан власної значущості як для інших, так і для виконання завдання у цілому. Відтак, створення умов для виникнення гомогенності є важливою умовою для створення певної соціумної єдності, яка у подальшому функціонує як результативна інтерактивна дійова одиниця.

Наведене вказує на те, що ролі не тільки виконуються, але й трансформуються і конкретизуються в часі згідно із особливостями функціонування групи як соціального (соціумного) утворення, якому соціум приписує виконання тих чи інших функцій і створення відповідного продукту.

Згідно із трактовкою соціальної взаємодії як суб'єкт-суб'єктної взаємодії, змістовний аспект якої регламентується статусно-рольовими відносинами, а процесуально-динамічний аспект – взаємодією на рівнях компетентності, впливовості, стратегій і тактик, уявлень про належне та бажане, до її структури слід залучити наведені ознаки, завдяки чому головне поняття нашої концепції соціальної взаємодії – поняття «суб'єкт» у додаток до наведених вище ознак одержує ознаки компетентності, впливовості, стратегії і тактики.

За ознаками статусно-рольових відносин поняття соціальної взаємодії з певною часткою умовності можна характеризувати при використанні таких ознак ділового спілкування, як регламентованість нормативними документами, а також необхідність дотримання «правил гри», субординації, встановленого стилю спілкування та встановлених організаційно-середовищних вимог [11].

Розгляд поняття структури соціальної взаємодії в офіційному (знеособленому) аспекті уможливує використання таких ознак поняття праці, як усвідомлення: а) соціальної цінності результату праці; б) обов'язковості виконання дорученої справи в заданих нормах; в) застосування знарядь і засобів професійної діяльності; г) міжособистісних взаємовідносин [9].

Наведені попередні міркування щодо структури соціальної взаємодії враховують лише ті випадки, де зусилля її учасників поєднуються завдяки їх обопільному бажанню до встановлення партнерських стосунків (взаємодія у повному сенсі цього слова). Якщо ж врахувати об'єктивні обставини, які існують у повсякденному житті, то до структури соціальної взаємодії слід також віднести і такі умови, за яких виникає певна протидія учасників.

Так, у фундаментальній структурній теоремі аналізу і вирішення конфліктів [див. 2] звертає на себе увагу ознака позитивного / негативного ставлення до мети, в якому криється суб'єктивне, індивідуальне уявлення про належне та бажане і, отже, суб'єктивно цінне. Уявлення учасників взаємодії про належне та бажане розкриває її суб'єктивні регулювальні аспекти, які за умов взаємності отримують ознаки ціннісно орієнтаційної єдності (А.В. Петровський), що забезпечує згуртованість групи [12, с. 441-442]. Ціннісні орієнтації вказують на значущість явищ соціальної дійсності, які складаються за умов спільної діяльності і визначають ставлення учасників групи до них [10, с. 400].

Пристаювання до вимог соціуму відповідно уявлення про власну успішність у ньому може здійснюватися у соціальній взаємодії як установка на позитивність у взаємодії, отримання результату шляхом використання адаптивних способів поведінки з наголосом на доцільному підпорядкуванні іншому або іншого.

У цілому, наведені міркування щодо структури соціальної взаємодії вказують на присутність в ній таких обов'язкових елементів, як наявність того, що продиктоване соціумом (роль із вже готового набору ролей). Для пояснення цього судження звернемося до думки Е. Фромма про те, що «спосіб життя, обумовлений особливостями економічної системи, перетворюється на основоположний чинник, який визначає характер людини, бо владна потреба самозбереження вимушує її прийняти умови, в яких їй доводиться жити» [15, с. 25]. У соціальній взаємодії, як і у взаємодії взагалі, діяч має перед собою психологічний образ носія ролі. Завдяки присутності цього образу діяч як особистість «олюдною» роль, яка у «чистому виді» соціумної суті є знеособленою схемою низки певних соціальних дій.

До складу структури соціальної взаємодії, як ми вважаємо, слід також додати поняття свідомості, яке відтворює особливості усвідомлення і соціумного буття, і себе як агента у його складі, і як особистості, що не тільки усвідомлює свою унікальність, але й імпера-

тивність власних бажань згідно із власним баченням і розумінням пріоритетів як однієї із ознак спрямованості особистості.

Якщо зазначені поняття розглядати за психологічними (суб'єктивними), змістовними (об'єктивними) та динамічними ознаками (такими, що постійно змінюються), то можна отримати наступну схематичну деталізацію до вище наведеної структурної схеми соціальної взаємодії.

У цій схематизації ми виходимо із нашого уявлення про поняття суб'єкта як головного поняття у проблематиці соціальної взаємодії і взаємодії взагалі. З огляду на визначення суб'єкта як носія соціальної ролі у понятті роль ми перш за все маємо визначити її основні провідні ознаки, в яких відтворюються сутність взаємодії як такої. Розглядаючи суб'єкта як носія певних поведінкових характеристик у термінах психології особистості, нашу основну увагу ми повинні приділити тим аспектам, в яких відтворюються інтерактивні аспекти особистості. Аналіз проблеми з точки зору питання про внутрішні аспекти взаємодії у термінах психології свідомості має на увазі її відображувальні та породжувальні аспекти (С.Л. Рубінштейн).

Таким чином, суб'єкт як головна дійова особа у соціальній взаємодії постає перед нами у єдності його ознак: а) змістовних (питання «Що робить?»); б) динамічних (питання «Що і як змінюється за часом?»); в) психологічних (питання «Що є внутрішньою умовою того, що діяч робить, і як воно змінюється у часі?»).

Згідно із наведеними ознаками, отримуємо наступні описи для понять:

- ролі (суб'єкт як носій ролі/ролей): а) змістовні ознаки (репертуар, сценарії, репертуарні, поведінкові схеми); б) динамічні ознаки (розвиток, конкретизація, нормативність, трансформація, зміни); в) психологічні ознаки (ідентифікація, наслідування, установки, цінності, засвоєння особистісних смислів);
- особистості (суб'єкт як носій поведінкових патернів): а) змістовні ознаки (соціальна адаптованість, ствердження власної значущості, поведінкові); б) динамічні ознаки (самореалізація, пошук смислу буття); в) особистісні ознаки (Я-концепція, особистісні установки);
- свідомості (суб'єкт як відображувальна та породжувальна система): а) змістовні ознаки (відтворення, створення образу власного соціумного буття, модель власної особистості та ролі); б) динамічні ознаки (рефлексія соціумного, індивідуального, особистісного, «рольового» буття); в) психологічні ознаки (ідеальність, духовність, діалогічність).

Згідно із цією схемою, соціальна взаємодія постає як інтерактивні відношення, які, не зважаючи на те, що вони регламентуються відповідними правилами, нормами та приписами соціального інституту, все ж таки отримують певну частку особистісного і, отже, суб'єктивного. Це означає, що основним протиріччям соціальної взаємодії є протиріччя у системі «роль – особистість», вирішення якого може відбуватися за схемою: а) виконання ролі вимагає від виконавця повного підпорядкування нормативним приписам (роль > особистість); б) виконання ролі дозволяє варіювати поведінку у межах дозволеного/майже дозволеного за типом гри на грані фолу аж до порушення закону (роль

< особистість); в) виконання ролі вимагає від особи повного конструктивного залучення особистісних та інтелектуальних властивостей, що існують, і розвиток тих якостей, що на даний момент не є розвинутими у достатньому обсязі (роль = особистість).

В інтерактивній діаді соціальної взаємодії можливі наступні поєднання систем «роль – особистість»: 1) повне підпорядкування обох осіб нормативним приписам; 2) підпорядкування однієї особи нормативним приписам і варіювання поведінки у межах дозволеного/майже дозволеного іншою особою; 3) обидві особи залучають свої особистісні та інтелектуальні властивості у повному обсязі.

Таким чином, функціональні відношення у системі «роль – особистість» є основною системною ознакою структури соціальної взаємодії. У цій системі рольові приписи і вимоги: а) повністю підпорядковують собі

всі особистісні прояви особи у взаємодії, перетворюючи соціальну взаємодію на взаємодію рольову. У даному випадку чітко визначення функціонального змісту ролі є основною умовою успішності соціальної взаємодії; б) підпорядковуються особистісним проявам учасникам взаємодії, кожний з яких переслідує свою мету, продиктовану власними уявленнями про належне та бажане. У даному випадку соціальна взаємодія ускладнюється необхідністю розуміння її психологічного «підтексту».

Розглядаючи роль та особистість як основні діалектичні протиріччя у соціальній взаємодії, ми тим самим вказуємо на її функціональні відношення у системі «роль – особистість» У цілому, основна проблема структури соціальної взаємодії у загально теоретичному аспекті відноситься до проблематики співвідношення понять особистість та роль.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева, Г.М. Зарубежная социальная психология XX столетия: Теоретические подходы: Учебное пособие для вузов / Г.М. Андреева, Н.Н. Богомолова, Л.А. Петровская. – М.: Аспект Пресс, 2001. – 288 с.
2. Анцупов, А.Я. Словарь конфликтолога. 2-е изд. / А.Я. Анцупов, А.И. Шипилов. – СПб.: Питер, 2006. – 526 с.
3. Велитченко, Л.К. Дефиниция как парадигмальная основа психологического исследования / Л.К. Велитченко // Наука і освіта: Науково-практичний журнал Південного наукового Центру АПН України. – 2009. – № 10. – С. 22-26.
4. Головин, С.Ю. Словарь практического психолога. – Мн.: Харвест, 1998. – 800 с.
5. Давлетчина, С.Б. Словарь по конфликтологии / С.Б. Давлетчина. – О.: ВСГУ, 2005. – 100 с.
6. Кордуэлл, М. Психология. А – Я: Словарь-справочник / Пер. с англ. К.С. Ткаченко / М. Кордуэлл. – М.: ФАИР-ПРЕСС, 2000. – 448 с.
7. Майерс, Д. Социальная психология: Интенсивный курс: Пер. с англ./ Д. Майерс. 4-е междунар. изд. – СПб.; М.: Прайм-Еврознак;Олма-Пресс,2004. – 510 с.ил.
8. Оксфордский толковый словарь по психологии / Под ред. А. Ребера, 2002. – URL: vocabulary.ru/Словари/Оксфордский толковый словарь
9. Прикладные аспекты современной психологии: термины, законы, концепции, методы / Справочное издание, автор-составитель Н.И. Конюхов, 1992. URL: vocabulary.ru/dictionary/979
10. Психологический словарь / Под ред. В.В.Давыдова, А.В.Запорожца, Б.Ф.Ломова и др.; Науч.-исслед. ин-т общей и педагогической психологии Акад. пед. наук СССР. – М.: Педагогика, 1983. – 448 с.
11. Психология общения. Энциклопедический словарь / Под общ. ред. А.А. Бодалева. – М.: Когито-Центр, 2011. – 600 с.
12. Психология. Словарь / Под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. – М.: Политиздат, 1990. – 494 с.
13. Словарь / Под ред. М.Ю. Кондратьева // Психологический лексикон. Энциклопедический словарь в шести томах / Ред.-сост. Л.А. Карпенко. Под общ. ред. А.В. Петровского. – М.: ПЕР СЭ, 2006. – 176 с.
14. Психология: Словарь по профориентации и психологической поддержке. С.Ю. Головин. – Минск: Харвест, 1998. – 800 с.
15. Фромм, Э. Бегство от свободы / Пер. с англ. / Общ. ред. и послеслов. П.С. Гуревича / Э. Фромм. – М.: Прогресс, 1989. – 272 с.
16. Юрчук В.В. Современный словарь по психологии. – Мн.: Современное слово, 1998. – 768 с.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Andreeva, G.M. Overseas social psychology of XX century: Theoretical Approaches: Textbook for Universities / G.M. Andreeva, N.N. Bogomolova, L.A. Petrovskaya. – M.: Aspect Press, 2001. – 288 p.
2. Antsupov, A.J. Dictionary conflictologist. 2nd ed. / A.Ya. Antsupov, A.I. Shipilov. – SPb.: Peter, 2006. – 526 p.
3. Velitchenko, L.K. Definition as the paradigmatic basis of psychological research / L.K. Velitchenko // Science and Education. Sc. Journal of South Centre of APN of Ukraine. – 2009. – № 10. – P. 22-26.
4. Golovin S.Y. Dictionary of Practical Psychology / S.Yu. Golovin. – Mn.: Harvest, 1998. – 800 p.
5. Davletchina, S.B. Dictionary of Conflict / S.B. Davletchina. – A.: ESSTU, 2005. – 100 p.
6. Korduell, M.A. Psychology. A – Z: The dictionary catalog / Per. from English. K.S. Tkachenko / M. Korduell. – M.: FAIR-PRESS, 2000. – 448 p.
7. Myers, D. Social Psychology: Intensive Course: Per. с Eng. / D. Myers. 4th Int. ed. – SPb., Moscow: Prime Evroznak; Olma-Press, 2004. – 510 p.
8. The Oxford Dictionary of Psychology / Ed. A. Rebera, 2002. – URL: vocabulary.ru> Dictionaries> Oxford Dictionary
9. Applied aspects of modern psychology: the terms, laws, concepts, methods / Reference edition, the author-compiler N. Konyukhov, 1992. – URL: vocabulary.ru/dictionary/979
10. Psychological Dictionary / Ed. V.V. Davydov, A.V. Zaporozhets, B.F. Lomova etc. ; Sc.-Research Institute of General and Pedagogical Psychology Acad. Ped. Sciences of the USSR. – M.: Pedagogy, 1983. – 448 p.
11. Psychology of communication. Collegiate Dictionary / Under total. Ed. A.A. Bodaleva. – M.: Kogito Center, 2011. – 600 p.
12. Psychology. Dictionary / Under Gen. Ed. A.V. Petrovsky, M.G. Yaroshevskogo. –M.: Politizdat, 1990. – 494 p.
13. Glossary / Under. Ed. M.Y. Kondratiev // psychological vocabulary. Encyclopedic Dictionary in six volumes / Ed-comp. L.A. Karpenko. Under gen. ed. A.V. Petrovsky. – M.: PER SE, 2006. – 176 p.
14. Psychology: Dictionary of counseling and psychological support. S.Y. Golovin. – Minsk: Harvest, 1998. – 800 p.
15. Fromm, E. Escape from Freedom / Trans. from English. / Common. Ed. and Afterword. P.S. Gurevicha / Erich Fromm. – M.: Progress, 1989. – 272 p.
16. Yurchuk V.V. Modern Dictionary of Psychology. – Mn.: The modern word, 1998. – 768 p.

Bulgakova O.Yu. The psychological side of social interaction

Abstract. The structure of the social interaction is viewed with regards to the functional dependence of the elements it contains, as reflected in the relevant definition. Stressing the feature of the reciprocity and relations of the doers' functional dependence in the interaction indicates the importance of the emerging common psychological framework. Within its borders the functional uniting of social roles is happening, thanks to which an individual role of every doer is changing and a related to the performed task system "We are a social role" appears. The main systematic features in the social interaction structure are proved to be functional relationships in the system: "role-personality". In this system possible options for resolving the dialectical contradictions are interactions complied to the role regulatory requirements, to psychological characteristics of an individual or the flexible involvement of doers' personal and intellectual features to perform the.

Keywords: social co-operation, definition of social co-operation, structural elements of social co-operation, role, personality

Булгакова О.Ю. Психологический аспект социального взаимодействия

Аннотация. Структура социального взаимодействия рассматривается с учетом отношения функциональной зависимости элементов в ее составе, отраженной в соответствующей дефиниции. Подчеркивание признака взаимности и отношений функциональной зависимости деятелей во взаимодействии указывает на важность возникновения общей психологической основы, в рамках которой происходит функциональное объединение социальных ролей, благодаря которому изменяются индивидуальные роли каждого из деятелей и возникает система «Мы-социальная роль», связанная с выполняемым заданием. Основным системным признаком в структуре социального взаимодействия являются функциональные отношения в системе «роль – личность». Возможными вариантами разрешения диалектического противоречия в данной системе является подчинение взаимодействия нормативным предписаниям роли, психологическим особенностям личности или конструктивному привлечению личностных и интеллектуальных свойств деятелей для выполнения общего задания.

Ключевые слова: социальное взаимодействие, дефиниция социального взаимодействия, структурные элементы социального взаимодействия, роль, личность